

EKONOMSKA DIPLOMATIJA BOSNE I HERCEGOVINE
ECONOMIC DIPLOMACY OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Sažetak

Bosna i Hercegovina, zbog svoje političke, pravne i socijalne raslojenosti te nepostojanja jedinstvenog ekonomskog tržišta, ima slabo razvijenu ekonomsku diplomatiju u praksi. Tek u skorije vrijeme javlja se svijest o bitnosti ekonomske diplomatije kao ključnog instrumenta u međunarodnom nastupu, ali sve se zadržalo na teorijskom pozicioniranju kao visokom prioritetu vanjske politike BiH. U praksi razvijenih zemalja to tako zaista i jeste, jer podrška državnih institucija je ključni element u osvajanju inostranih tržišta. U savremenoj globalnoj ekonomiji nisu samo kompanije aktivni učesnici tržišnih dešavanja, nego i države, promovišući, lobirajući i pomažući svojim nacionalnim kompanijama u borbi za svoj dio tržišnog kolača, a sve u cilju povećavanja vanjskotrgovinske razmjene, obima i vrijednosti stranih investicija, povećavanja zaposlenosti i generalno ekonomskog rasta i sveukupne poslovne klime i nacionalnog blagostanja.

Ključne riječi: ekonomska diplomatija, model ekonomske diplomatije, institucionalni nosioci, poslovna klima, imidž zemlje, korupcija

Summary

Due to its political, legal and social stratification and lack of a single economic market, Bosnia and Herzegovina has poorly developed economic diplomacy in practice. Recently, awareness of the importance of economic diplomacy as a key instrument in international advent has emerged, yet everything remained on theoretical positioning as a high priority of BiH's foreign policy. In developed countries this is indeed the case, because the state institutions support is a crucial element in conquering foreign markets. In today's global economy, not only companies, but also states are active participants in market events, promoting, lobbying and helping their national companies fight for their share of the market cake, with the aim of increasing foreign trade, volume and value of foreign investments, increasing employment, and generally economic growth and overall business climate and national well-being.

Keywords: Economic diplomacy, model of economic diplomacy, institutional bearers, business climate, country image, corruption.

Uvod

Bosni i Hercegovini, zemlji koja je početkom 90-ih godina XX vijeka u socijalnom, ekonomskom i geografskom smislu pretrpjela velika ratna razaranja, nameće se razvoj koncepta ekonomske diplomatije kao visokorangirani prioritet vanjske državne politike. Bosna i Hercegovina ima uspostavljen koncept ekonomske diplomatije, ali nedovoljno razvijen, zbog čega se suočava sa nerazvijenom privredom, niskom stopom izvoza, velikim trgovinskim deficitom i niskim životnim standardom.

Da bi koncept ekonomske diplomatije bio uspješan, moraju da postoje jasno definisane i strateški osmišljene aktivnosti, a tehnike implementacije usklađene i razvijene u skladu sa mjestom i vremenom primjene. Ipak, koncept ekonomske diplomatije Bosne i Hercegovine polako poprima jasan oblik i ima velike šanse da postane kamen temeljac privrede BiH, jer je ona zemlja velikog neiskorištenog prirodnog bogatstva, sa velikim potencijalima i mogućnostima, a zbog nepostojanja sopstvenog kapitala, bez pomoći ekonomske diplomatije u privlačenju stranih investitora, ostaće bogata zemlja sa siromašnim ljudima.

Istorijski razvoj koncepta ekonomske diplomatije Bosne i Hercegovine

Osnivanje i počeci rađanja ideje o razvoju institucionalnog okvira ekonomske diplomatije Bosne i Hercegovine datiraju od 2003. godine, kada je u sastavu Ministarstva inostranih poslova BiH osnovan Odsjek za ekonomsku diplomatiju. Naime, svijest o ekonomskoj diplomatiji kao prioritetu vanjske politike BiH prisutna je od 2002. godine, kada je grupa od 20-ak diplomata, ranga ministar savjetnik, iz MIP-a BiH poslana u Vašington, gdje su stekli specijalistička znanja iz oblasti ekonomske diplomatije, da bi nakon toga dio bio raspoređen na mjesta ekonomskih savjetnika u ambasadama BiH, a dvoje diplomata je počelo raditi u novoosnovanom Odsjeku za ekonomsku diplomatiju MIP-a BiH.

Nakon rata uslijedio je period primanja inostrane novčane pomoći i projekata za djelomičnu obnovu zemlje, kada je izgradnja jasno definisanog, strateški osmišljenog i u praksi realno implementiranog koncepta ekonomske diplomatije predstavljala prioritet vanjske politike Bosne i Hercegovine.

U skladu s tim osnovane su posebne organizacione jedinice, te su plansko-strateške aktivnosti određenih institucija prioritet svog djelovanja usmjerile na koncept razvoja ekonomske diplomatije BiH: Ministarstvo inostranih poslova BiH (Sektor za bilateralne odnose – Odsjek za ekonomsku diplomatiju i Odjek za susjedne zemlje i Sektor za multilateralne odnose –

Odsjek za ekonomsku multilateralu i rekonstrukciju), Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH (Sektor za vanjskotrgovinsku politiku i strana ulaganja i Sektor za međunarodne trgovinske odnose), Agencija za unapređenje stranih investicija u BiH i Vanjskotrgovinska komora BiH (Agencija za promociju izvoza BiH).

Na inicijativu Ministarstva inostranih poslova BiH oformljena je neformalna strateška alijansa ovih četiriju institucija sa ciljem unapređenja saradnje i davanja efikasnije podrške privrednicima BiH radi povećavanja izvoza, proširenja tržišta i pronalaska novih poslovnih partnera, čime je stvorena kompetitivna sinergija institucija članica (Sadžak, M., Pašić, M. 2013: 7). Ova strateška alijansa je otvorena za sve druge državne i entitetske institucije i komore, koje mogu i žele pomoći povećavanju i promociji izvoza BiH u inostranstvo i privlačenju stranih direktnih investicija, čime bi bila poboljšana komunikacija i sinhronizacija aktivnosti u oblasti ekonomske diplomatije.

Jedan od bitnih elemenata ekonomske diplomatije BiH su diplomatsko-konzularna predstavništva, koji se ogleda u radu diplomatskih misija i konzularnih predstavništava BiH, podržanih radom počasnih konzula i poslovnih klubova, kao i privrednih predstavništava. Bosna i Hercegovina ima svoja diplomatsko-konzularna predstavništva u 47 zemalja u svijetu, 6 diplomatskih misija i 14 počasnih konzulata (Ministarstvo inostranih poslova Bosne i Hercegovine, 2018, *Ambasade* [online]. Dostupno na: http://www.mvp.gov.ba/ambasade_konzulati_misije/ambasade_u_bih/Default.aspx [21. 12. 2018]).

Republika Srpska je otišla korak dalje, te je u cilju unapređenja svih oblika saradnje sa inostranim institucijama i pojedincima osnovala devet privrednih predstavništava RS: Izrael, Brisel i Kraljevina Belgija, SAD, Ruska Federacija, Srbija, SR Njemačka, Austrija, Republika Grčka (Vlada Republike Srpske, 2018, *Predstavništva Republike Srpske u inostranstvu* [online] Dostupno na: <http://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Predstavnistva/Pages/default.aspx> [18. 12. 2018]), koja nemaju diplomatski status, već za cilj imaju promociju Republike Srpske u inostranstvu i privlačenje potencijalnih investitora, koji bi svojim uloženim kapitalom otvorili nova radna mjesta i unaprijedili životni standard ljudi u RS u obrazovnom, ekonomskom, tehničko-tehnološkom i kulturološkom smislu. Zaposlene u privrednim predstavništvima imenuje i razrješava dužnosti Predsjednik Republike Srpske.

Od 2012. godine u MIP-a BiH izvršeno je kadrovsko restrukturiranje, nakon čega se aktivno radi na praktičnom postavljanju ekonomske diplomatije kao prioriteta vanjske politike BiH, prelazi se na proaktivni pristup, unapređuje se informaciono-tehnološka podrška i cijeli koncept se detaljno osmišljava. Takođe, došlo je do restrukturiranja djelatnosti DKP mreže, u smislu da

diplomatska predstavništva dobivaju odgovarajuće instrukcije i podršku iz centrale MIP-a BiH, čime je napravljen veliki zaokret, prelazeći sa pasivnog na proaktivni pristup problematici ekonomske diplomatije. Do tada su rezultati diplomatskih predstavnika na polju ekonomske diplomatije bili rezultati isključivo sklonosti, želje, inicijative i snage pojedinih diplomata da naprave ozbiljne rezultate.

Bilateralna dimenzija je i dalje osnova ekonomske diplomatije BiH, jer je, uzimajući u obzir cijelu trenutnu političko-finansijsku situaciju i ekonomski razvoj BiH, najrealnija opcija, te je iz tih razloga Odsjek za ekonomsku diplomatiju organizaciono smješten u Sektor za bilateralne odnose. Ona se ogleda u aktivnostima na fokusiranju na konkretna tržišta i osmatranje situacije na njima, uspostavljanje ekonomske saradnje i fokusiranje na planiranje i implementaciju što više projekata. Ove aktivnosti zahtijevaju manje ulaganje resursa i kraće vrijeme za realizaciju zbog manje kompleksnosti, te je kontrola cjelokupnog procesa jednostavnija. Međutim, BiH ne zaostaje ni na multilateralnom planu, gdje ima potpisane ugovore o slobodnoj trgovini i preferencijalnoj trgovini sa svim svojim važnijim vanjskotrgovinskim partnerima.

I pored niza poteškoća koje su ga kontinuirano pratile, koncept ekonomske diplomatije u BiH ipak dobiva jasan oblik i ima realne šanse da postane jedna od osnovnih pokretačkih poluga za ekonomski razvoj nacionalne privrede.

Institucionalna organizacija ekonomske diplomatije Bosne i Hercegovine

Ministarstvo inostranih poslova Bosne i Hercegovine

Ministarstvo inostranih poslova Bosne i Hercegovine u provođenju spoljne politike, u dijelu koji se odnosi na promociju i poziciju BiH u međunarodnim ekonomskim odnosima, oslanja se na koncept ekonomske diplomatije koji je zasnovan 2003. godine osnivanjem Odsjeka za ekonomsku diplomatiju u okviru Sektora za bilateralne poslove. U osnivanju ovog odsjeka MIP BiH je imalo značajnu podršku i pomoć od SAD-a (State Department), uključujući i specijalizovanu obuku i seminare iz oblasti ekonomske diplomatije, koji su se dijelom održavali u SAD-u, a dijelom u BiH.

Odsjek za ekonomsku diplomatiju prati, analizira i predlaže mjere unapređenja ekonomske saradnje BiH sa drugim zemljama, priprema i učestvuje u pregovorima za zaključivanje međunarodnih bilateralnih sporazuma sa inostranstvom i prati njihovu realizaciju u oblasti koja se odnosi na ekonomski aspekt. Obavlja poslove operativnog i informativnog

karaktera, promovišući i štiteći ekonomske interese privrednika iz BiH u inostranstvu, te obavještava nadležne institucije BiH o trendovima i kretanjima na tržištima ostalih zemalja, sadašnjim ili potencijalnim poslovnim partnerima. Koordiniše i unapređuje aktivnosti privrednih subjekata iz BiH, uključujući privredne komore, nadležne agencije i ministarstva iz oba entiteta i na državnom nivou, sa krajnjim ciljem zaštite ekonomskih interesa domaćih privrednika, promocije potencijala i mogućnosti BiH u svijetu i privlačenja stranih ulagača. Takođe, učestvuje u pripremi informacija, prijedloga i drugih dokumenata potrebnih prilikom realizacije susreta zvaničnika na najvišem državnom nivou, saradujući sa drugim nadležnim bh. institucijama. Učestvuje u izradi plana rada i izvještaja Ministarstva inostranih poslova u dijelu koji se odnosi na ekonomsku diplomatiju. Konstantno saraduje i koordinira rad diplomatsko-konzularnih predstavništava BiH, kao i sa odjelima ekonomske diplomatije diplomatsko-konzularnih predstavništava drugih zemalja u BiH, u cilju uspostavljanja i unapređenja ekonomske saradnje. Redovno učestvuju u radu zajedničkih i mješovitih komisija za ekonomsku saradnju, kao i u radu Izvoznog savjeta BiH i pripremi diplomatskih kadrova za rad u DKP-u BiH iz oblasti ekonomske saradnje sa drugim zemljama (Ministarstvo inostranih poslova Bosne i Hercegovine, 2018, *Ekonomska diplomatija* [online]. Dostupno na: http://www.mvp.gov.ba/ekonomska_oblast/?id=5440 [21. 12. 2018]).

Odsjek za ekonomsku multilateralu i rekonstrukciju pripada Sektoru za multilateralnu saradnju, te je zadužen za koordinaciju saradnje sa međunarodnim organizacijama, ekonomskim forumima i specijalizovanim agencijama. Odsjek aktivno saraduje sa stranim donatorima i koordiniše međunarodnu pomoć BiH.

Međutim, osnivanje i plansko funkcionisanje ovih dvaju odsjeka, čije se osnovne djelatnosti umnogome prepliću, otežava koordinaciju i sinhronizovan pristup radu. Drugi problem predstavlja česta izmjena i manjak broja zaposlenih u oba odsjeka, zbog česte fluktuacije i slanja diplomata u DK predstavništva širom svijeta. Problem implementacije koncepta ekonomske diplomatije u BiH je još izraženiji u diplomatsko-konzularnim predstavništvima u kojima je većinom pored ambasadora zaposlen jedan ili dva diplomata, te je praksa da je diplomata, pored poslova iz oblasti ekonomske diplomatije, uporedno zadužen i za sve ostale poslove (političke, kulturne, konzularne i dr.), što umnogome otežava njegov proaktivni pristup radu. Rešenje ovog problema bi zahtijevalo dodatna finansijska ulaganja, a nepostojanje budžeta na nivou MIP-a namijenjenog isključivo za ekonomsku diplomatiju dodatno otežava situaciju (Ministarstvo

inostranih poslova Bosne i Hercegovine, 2018, *Ekonomska diplomatija* [online]. Dostupno na: http://www.mvp.gov.ba/ekonomska_oblast/?id=5440 [21. 12. 2018]).

Koncept ekonomske diplomatije, u okviru Ministarstva inostranih poslova BiH, ima proaktivan pristup u poboljšanju i održavanju ekonomske saradnje sa aktuelnim poslovnim partnerima sa kojima BiH ima ostvarenu trgovinsku razmjenu (Srbija, Hrvatska, Slovenija, Njemačka, Italija, Austrija, Švicarska, Mađarska, Turska, Crna Gora i dr.), sa zemljama sa kojima ima potpisane sporazume o slobodnoj trgovini (zemlje potpisnice Centralnoevropskog sporazuma o slobodnoj trgovini – CEFTA, Evropska slobodna trgovinska zona – EFTA i Turska), ali konstantno traga za novim poslovnim partnerima i interesantnim tržištima za plasman bh. proizvoda (Rusija, SAD, zemlje članice EU, zemlje Bliskog Istoka, Indija, Kanada, Australija, zemlje Južne Amerike i dr.).

Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine

Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine je dio Vijeća ministara Bosne i Hercegovine nadležan za vođenje vanjske politike i organizovanje ekonomskih odnosa unutar i van granica BiH.

U organizacionoj strukturi Ministarstva nalaze se dva sektora zadužena za provođenje i praćenje aktivnosti koje se direktno dotiču oblasti ekonomske diplomatije, odnosno promocije izvoza i privlačenja stranih investicija: Sektor za vanjskotrgovinsku politiku i strana ulaganja i Sektor za međunarodne trgovinske odnose.

U Sektoru za vanjskotrgovinsku politiku i strana ulaganja, pored poslova osnovne djelatnosti (administrativni, tehnički, upravni, informatički i sl.), obavljaju se poslovi vezani za planiranje, koordinaciju i implementaciju aktivnosti iz oblasti: vanjske politike, kontrole i zaštitnih mjera, stranih ulaganja, kontrole vanjskotrgovinskog prometa strateških roba, regulisanja oblasti proizvodnje oružja, unapređenja i promocije izvoza, te evropskih integracija. Sektor pruža usluge pravne pomoći, davanja stručnih objašnjenja, izrade analiza, izvještaja i informacija, kontrole zakonitosti preduzetih aktivnosti, te provođenja politike i izvršenja zakonitosti iz oblasti vanjske trgovine i stranih ulaganja, u saradnji sa Privrednom komorom BiH, a u skladu sa evropskim standardima (Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine, 2018, *Nadležnosti sektora* [online]. Dostupno na:

http://www.mvteo.gov.ba/org_struktura/sektor_vanjskotrgovinska_politika/nadleznosti_sektora/ [21. 12. 2018]).

Sektor za međunarodne trgovinske odnose priprema zaključivanje i prati implementaciju bilateralnih i multilateralnih sporazuma, prikuplja podatke, analizira i daje tačne informacije i izrađuje statistike, koje daje nadležnim državnim organima, saraduje sa evropskim tijelima i Vanjskotrgovinskom komorom BiH vezano za trgovinski aspekt pristupanja BiH EU, prati i koordiniše proces pristupanja BiH Svjetskoj trgovinskoj organizaciji i regionalnim i međunarodnim ekonomskim organizacijama i inicijativama čiji je član BiH ili to treba da postane.

Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa je jedan od glavnih oslonaca bh. privrednicima, koji u saradnji sa Vanjskotrgovinskom komorom BiH aktivno promoviše nacionalne izvozne mogućnosti i potencijale i koordiniše između stranih ulagača i vlasti i privrednih lica u BiH. Ono formuliše, jača i razvija ekonomske odnose BiH sa međunarodnom zajednicom, ostavljajući akcent na saradnju sa Evropskom unijom, čiji član pretenduje da postane (Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine, 2018, *Nadležnosti sektora* [online]. Dostupno na: http://www.mvteo.gov.ba/org_struktura/sektor_vanjskotrgovinska_politika/nadleznosti_sektora/default.aspx?ID=1247&langTag=bs-BA [21. 12. 2018]).

Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH pruža pravnu, ekonomsku, informatičku, tehničku i marketinšku podršku svim bh. privrednicima u cilju jačanja, razvoja ili disperzije izvoznih potencijala, a u isto vrijeme kontrolišući poštivanje evropskih standarda. S tim ciljem Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH učestvovalo je u definisanju i realizaciji niza trgovinskih sporazuma različitih oblika, ali sa zajedničkim ciljem ukidanja svih trgovinskih prepreka za nesmetan razvoj i diverzifikaciju trgovine između ugovorenih strana, čime bi se podstakao harmoničan razvoj prvenstveno ekonomskih odnosa, ali i napredak privrednih aktivnosti, životnih uslova i uslova zapošljavanja, sa konačnim ciljem unapređenja i održavanja mira i stabilnosti u svijetu.

Agencija za unapređenje stranih investicija u BiH (*Foreign Investment Promotion Agency of Bosnia and Herzegovina – FIPA*)

Agencija za unapređenje stranih investicija u Bosni i Hercegovini je državna agencija koju je osnovao Savjet ministara Bosne i Hercegovine sa ciljem privlačenja i povećanja stranih direktnih investicija. Svoje osnovne zadatke ostvaruje kroz saradnju sa institucijama vlasti i potencijalnim investitorima i onima koji su već investirali, predstavljajući tampon zonu i koordinatora u ostvarivanju uspješne saradnje. Ona učestvuje u ostvarivanju saradnje sa

javnim i privatnim sektorom, vladinim i nevladinim institucijama, kao i sa lokalnim, regionalnim i međunarodnim organizacijama, u cilju privrednog razvoja i ulaska domaćih privrednika na svjetsko tržište.

FIPA učestvuje u izradi zakona o stranim ulaganjima, sugerišući i pomažući nadležnim vlastima, kroz informacije dobijene na osnovu sopstvenih analiza, u poboljšanju zakonskih okvira za strane investicije.

Kroz konstantno ažuriranje podatke o pokazateljima o stranim ulaganjima, uspostavljanje kontakata investitora sa vlasti i domaćim privrednicima i studije koju su izradili njeni stručnjaci i konsultanti iz raznih privrednih oblasti, omogućava stranim investitorima da u svakom momentu budu informisani o trenutnim potencijalima i mogućnostima koje BiH nudi. A to ostvaruju kroz pružanje informacija, analiza i studija stranim investitorima, kao i uvid u zakonodavstvo koje se odnosi na direktna strana ulaganja, podsticaje koji se odnose na ulaganja, kao i ekonomska i poslovna kretanja u zemlji. Agencija za unapređenje stranih investicija u BiH identifikuje, analizira mogućnosti i promovira mogućnosti i potencijale BiH kroz predstavljanje investicijskih projekata ili projekata koji su spremni za realizaciju, preduzeća u procesu realizacije i domaća privredna lica koja traže stranog partnera.

Kako je navedeno na zvaničnoj stranici Agencije za unapređenje direktnih stranih investicija u BiH (Agencija za unapređenje stranih investicija u Bosni i Hercegovini, 2018, *Misija* [online]).

Dostupno na: http://www.fipa.gov.ba/o_fipa/misija/default.aspx?id=210&langTag=sr-SP-Cyrl [20. 12. 2018]), osnovni cilj je:

- privlačenje i povećanje priliva stranih investicija u BiH i podsticanje postojećih investitora u zemlji na dalja ulaganja i širenje poslovanja,
- poboljšanje saradnje između privatnog i javnog sektora, predlaganje mjera za unapređenje okruženja za investiranje, a s tim i ekonomskog razvoja,
- predstavljanje BiH kao zemlje poželjne za strane investitore.

Vanjskotrgovinska komora Bosne i Hercegovine

Vanjskotrgovinska komora Bosne i Hercegovine je jedan od najreprezentativnijih institucionalnih predstavnika ekonomske diplomatije BiH, jer su njene primarne aktivnosti okrenute ka zastupanju interesa i promovisanju svojih članica u zemlji i inostranstvu, a u skladu sa potrebama i zahtjevima pravnih subjekata i uslova na tržištu. Vanjskotrgovinska komora ima savjetodavnu ulogu, pruža informacije, promovira i predstavlja svoje članice, brani njihove interese pred nadležnim institucijama putem svojih

asocijacija, izdaje dokumenta, arbitrira i predstavlja privredu BiH u zemlji i inostranstvu, a sve u cilju poboljšanja uslova poslovanja u Bosni i Hercegovini i predstavljanja domaćih privrednika u inostranstvu.

Vanjskotrgovinska komora BiH za osnovni cilj ima promociju i zaštitu interesa svojih članica u zemlji i inostranstvu, a to ostvaruje pružanjem adekvatnih i blagovremenih informacija članicama, dobijenim putem redovne analize trendova na domaćem i inostranom tržištu, pružanjem pravne pomoći i zaštite interesa na Arbitražnom sudu, koji je osnovala u tu svrhu (Spoljnotrgovinska komora Bosne i Hercegovine, 2018, *Usluge* [online]. Dostupno na: <http://komorabih.ba/> [18. 12. 2018]).

U sastavu Vanjskotrgovinske komore od 2008. godine djeluje Agencija za promociju izvoza BiH (BHEPA), koja predstavlja najodanijeg partnera BiH u provođenju aktivnosti ekonomske diplomatije, jer je usredotočena na pomoć svim domaćim kompanijama u širenju područja poslovanja i promovisanje mogućnosti i kapaciteta BiH u inostranstvu. Kompanijama koje žele pokrenuti, povećati ili diverzifikovati svoje izvozne vrijednosti Agencija za promociju izvoza BiH nudi pomoć u formiranju i jačanju brenda i imidža kako prije plasiranja proizvoda tako i prilikom izlaska na inostrano tržište, obavještavanje i organizovanje sajmova širom svijeta, praćenje, analiziranje i pružanje potrebnih informacija o tržištima, marketing-usluge, podatke o registru izvoznika i drugim aktivnostima prije i poslije plasmana na inostrana tržišta (Vanjskotrgovinska komora Bosne i Hercegovine, Agencija za promociju izvoza BiH, 2018, *O nama* [online]. Dostupno na: <http://komorabih.ba/bhepa/o-nama/> [18. 12. 2018]).

Evropska komisija je 2008. godine, u okviru programa za konkurentnost i inovacije, osnovala Evropsku preduzetničku mrežu, kao sumarnu bazu svih podataka neophodnim za poslovanje u Evropskoj uniji, koja obuhvata 600 partnerskih organizacija u više od 60 zemalja, među kojima je i BiH (Vanjskotrgovinska komora Bosne i Hercegovine, 2018, *Evropska preduzetnička mreža* [online]. Dostupno na: <http://komorabih.ba/een/> [18. 12. 2018]).

Ova mreža je od velike važnosti za razvoj privrede BiH, jer olakšava privrednicima istupanje i saradnju sa inostranim partnerima, pronalaženje finansijskih sredstava za projekte, obavještavanje o otvorenim pozivima i tenderima u EU, pronalaženje najsavremenijih tehnologija, te učestvovanje u evropskim programima za istraživanje i razvoj.

Bosna i Hercegovina je posredstvom Vanjskotrgovinske komore BiH postala članica nekoliko međunarodnih komorskih asocijacija: Međunarodne trgovinske komore, Svjetske federacije komora, Asocijacije evropskih komora, Asocijacije balkanskih komora, Međunarodne unije drumskog

transporta, Međunarodne federacije asocijacija špeditera, Islamske komore, Savjeta za regionalnu saradnju i Centralnoevropske inicijative.

Cilj komorskih asocijacija je jačanje saradnje između komora više zemalja u kreiranju i izradi međunarodnih pravila i standarda, donošenje preporuka za rješavanje problema, jačanje i olakšavanje međunarodnog poslovanja i trgovine, borba protiv svih vidova privrednog kriminala, te zalaganje za veće kretanje roba, usluga kapitala i tehnologije.

S obzirom na strukturu državnog uređenja Bosne i Hercegovine, u sastavu Vanjskotrgovinske komore BiH djeluju sljedeće komore: Privredna komora Republike Srpske, Privredna komora Federacije Bosne i Hercegovine i Privredna komora Brčko distrikta.

Motiv članstva u privrednim komorama su uspostavljanje, harmonizacija i promocija zajedničkih interesa privrednih subjekata kako sumarno tako i prema branšama organizovanim nastupanjem prema državi preko odabranih predstavnika.

Privredne komore jačaju saradnju između članica u državi i inostranstvu, pružaju pomoć u vidu davanja blagovremenih i važnih informacija, upoznaju članove sa najnovijim svjetskim trendovima i metodama organizacije rada, ali i upoznaje i povezuje sa srodnim inostranim partnerima.

Dijaspore Bosne i Hercegovine – podrška razvoju koncepta ekonomske diplomatije

Bosna i Hercegovina ubraja se u prve tri države u svijetu sa najvećom dijasporom, odnosno stanovništvom koje se odselilo u druge zemlje širom svijeta u odnosu na broj stanovnika u zemlji. Bosanskohercegovačka dijaspora je pojam novijeg datuma. Nastao je 1990-ih godina, kada su zbog ratnih sukoba u BiH velike grupe stanovništva raseljene iz svoje zemlje, najčešće u zemlje gdje su ljudi sa ovih prostora i ranije odlazili (Austrija, Njemačka, Švicarska), zemlje sa kojima BiH ima istorijsku saradnju i posebne prijateljske odnose (Turska, Italija, Mađarska, Češka), te tradicionalno emigrantske zemlje Sjeverne Evrope (Norveška, Švedska, Danska, Holandija, Luksemburg). Zbog pogoršane ekonomske i političke situacije u zemlji poslije rata i u potrazi za boljim životom, mnogi građani BiH su se odlučili na odlazak u zemlje na drugim kontinentima (SAD, Kanada, Australija). Posebna grupa dijaspore BiH su građani iz susjednih zemalja, koji zbog svoje geografske blizine i sličnih uslova života često bivaju zaboravljeni, a predstavljaju značajni postotak.

Specifično za Bosnu i Hercegovinu je postojanje triju dijaspora, odnosno dijaspore triju konstitutivnih naroda (Srba, Hrvata i Bošnjaka). Zajedničko za

sve je razlog odlaska zbog finansijske pogodnosti, bolje ekonomske i političke situacije, zdravstvene zaštite i sistema obrazovanja i uopšteno boljeg životnog standarda i uslova življenja.

Prema istraživanjima Svjetske banke i Instituta za ekonomske studije u Beču, BiH je od raspada Jugoslavije do danas napustilo oko 1,3 miliona građana, dok ostale nadležne institucije navode podatak između 1,5 i 2 miliona stanovnika (World Bank, 2018, International Migrant Stock [online]. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.TOTL.ZS> [17. 4. 2018]). Uzme li se u obzir da danas u BiH živi oko 4 miliona stanovnika, dolazi se do zaključka da svaki treći državljani BiH živi u inostranstvu. Nažalost, taj broj je iz godine u godinu sve veći, jer trend iseljavanja, prvenstvenog mladog stanovništva, u stalnom je porastu.

Iako je prošlo više od 20 godina od kada su prvi iseljenici napustili BiH i kako su njihova djeca rođena u stranim zemljama postali odrasli ljudi, oni nisu zaboravili zemlju svog porijekla, što dokazuju doznake novca koji šalju svojoj porodici i prijateljima, ali i u vidu humanitarnih i projektnih donacija. Građani BiH koji žive u inostranstvu su preko bankarskih računa svojim porodicama i prijateljima u periodu od 1998. do 2017. godine, od kada Centralna banka BiH vrši evidenciju, poslali više od 40 milijardi KM.

Tabela 1. Doznake novca iz inostranstva u Bosnu i Hercegovinu (u milijardama KM)

Godina	Doznake novca iz dijaspore (u milijardama KM)	Godina	Doznake novca iz dijaspore (u milijardama KM)
1998.	2,01	2008.	2,52
1999.	2,02	2009.	2,01
2000.	2,02	2010.	1,98
2001.	2,01	2011.	2,01
2002.	1,97	2012.	2,09
2003.	1,97	2013.	2,15
2004.	2,32	2014.	2,26
2005.	2,32	2015.	2,37
2006.	2,47	2016.	2,44
2007.	2,77	2017.	2,61

Izvor: Centralna banka Bosne i Hercegovine

Iz tabele 1 evidentno je da je skoro svake godine dijaspora u Bosnu i Hercegovinu slala više od 2 milijarde KM, što predstavlja oko 10% bruto društvenog proizvoda (BDP) Bosne i Hercegovine. Ovo su podaci o slanju novca preko bankarskih računa, a uzme li se u obzir mentalitet naših ljudi koji previše ne vjeruju bankama i običaj davanja novca iz ruke u ruku prilikom dolaska, stručnjaci smatraju da je realna procjena oko 6 milijardi KM godišnje. Gledano na prostor Balkana, više novca u svoju matičnu zemlju poslala je jedino dijaspora Srbije, u iznosu od oko 5 milijardi KM, što čini oko 13% BDP-a Srbije (Dijaspora Bosne i Hercegovine, 2017, *Dijaspora BiH šalje više novca od investitora*, *Dijaspora Bosne i Hercegovine* [online]. Dostupno na: <https://www.bhdijaspora.net/dijaspora-u-bih-salje-vise-novca-od-investitora/> [29. 10. 2017]).

Prema istraživanjima Centralne banke BiH, utvrđeno je da se većina prispjelih doznaka koristi za tekuću potrošnju, dok su one u nekim zemljama rjeđe, ekonomičnije koriste, u investiranje. Novac koji dijaspore uplaćuju na račune građana BiH je bitan segment BDP-a BiH, ali i faktor stabilnosti cijelog ekonomskog sistema BiH, jer on doprinosi ublažavanju platnobilansnog i trgovinskog debalansa. Bez ovih priliva finansiranje trgovinskog deficita bi zahtijevalo druge izvore finansiranja iz inostranstva u vidu zaduživanja. Priliv novca iz dijaspora u BiH je cijelo vrijeme stabilan, rijetko kada je ispod 2 milijarde KM godišnje. On se nije smanjio čak ni u vrijeme ekonomske krize, čije su se posljedice ponajviše reflektovale na Evropu, ali i ostale dijelove svijeta. Jako je bitno da su one stabilne, jer se tada ljudi mogu osloniti na njih, a i trgovinski deficit se puni iz dva najvažnija izvora: investicija i doznaka novca iz dijaspore. Pošto Bosna i Hercegovina nije poznata kao destinacija privlačna za investiranje, doznake iz inostranstva su najznačajniji vid finansiranja trgovinskog deficita i održavanja stabilnosti ekonomskog sistema BiH. Prema podacima Centralne banke BiH, priliv doznaka iz inostranstva u BiH u 2017. godini iznosio je 2,61 milijarde KM, a vrijednost stranih direktnih investicija 777,7 miliona KM. Za nerazvijene i zemlje u razvoju, kao što je BiH, doznake novca iz inostranstva predstavljaju najveći izvor potrebnih sredstava, posebno pošto ovakve zemlje zbog najčešće niskog suverenog kreditnog rejtinga ne mogu pod povoljnim okolnostima osigurati uslove za kredite za razvoj.

Dijaspora BiH jača iz godine u godinu, kao i njen stepen organizovanja, što dokazuje i formiranje Svjetskog saveza dijaspore BiH 2001. godine, koji je pokrenuo niz aktivnosti za rješavanje statusnih problema naše dijaspore i kreiranje plana i programa poboljšanja poslovne klime u BiH, sa ciljem bržeg i lakšeg investiranja u BiH i privlačenjem stranih ulagača. Sa druge strane, država mora da osmisli i formira jedinstveni i centralizovan sistem informisanja dijaspore o tekućim ekonomskim trendovima, potencijalima i

moogućnostima investiranja i kontinuirano i blagovremeno davati odgovore na postavljena pitanja, jer su se do sada ljudi iz dijaspore obraćali ambasadama BiH sa ciljem da saznaju uslove i načine investiranja u BiH. Bosna i Hercegovina, zemlja u kojoj trećina stanovništva živi u dijaspori i koja svoj trgovinski deficit većinom finansira od novca doznačenog iz dijaspora, nema ministarstvo niti bilo kakvu drugu centralizovanu instituciju koja bi se bavila prvenstveno pitanjima dijaspore. Dijaspore je neophodno omogućiti olakšice prilikom transakcija novca, u vidu bržih i jeftinijih uslova slanja. Potrebno joj je omogućiti jednostavniji način glasanja na redovnim izborima u BiH, jer često građani BiH koji žive u inostranstvu, ukoliko žele glasati, moraju odlaziti u treće zemlje, jer BiH nema diplomatsko-konzularna predstavništva u svim zemljama svijeta. Nezamislivo je da zemlja u kojoj preko 30% stanovništva živi u dijaspori nema svog predstavnika u zakonodavnim institucijama BiH. Bosna i Hercegovina ne radi ništa da bi privukla i ohrabrila svoje ljude koji žive u inostranstvu da zadrže osjećaj pripadnosti i dobrodošlice u BiH, pa tako mlađe generacije se sve više osjećaju Amerikancima, Nijemcima i Austrijancima nego Srbima, Hrvatima ili Bošnjacima, što će se dugoročno negativno odraziti i na priliv novca iz ovog izvora.

Mnogo je nelogičnosti i kontradiktornosti, pomalo i bahatosti, vezanih za ophođenje i poimanje dijaspore od Bosne i Hercegovine. Jedan od najevidentnijih razloga za to je postojanje triju dijaspora, odnosno dijaspore triju konstitutivnih naroda u Bosni i Hercegovini, koja svaka za sebe ima svojstvene, a sa druge dvije dijaspore često kontradiktorne stavove i planove djelovanja. Za stabilnost političkog i ekonomskog sistema BiH važno je da svaka od njenih dijaspora uspješno posluje na svom polju. Upravo iz tih razloga neophodno je prepoznati dijasporu kao faktor stabilnosti i razvoja ekonomskog sistema Bosne i Hercegovine, kao i ključnog faktora u kreiranju koncepta ekonomske diplomatije. Uključivanje dijaspora u investicioni ciklus, odnosno prelazak sa transfera novca u svrhu tekuće potrošnje, u investicione transfere, obostrana je dugotrajna dobit. Za BiH predstavlja povećanje radnih mjesta, priliv novih znanja, iskustava i ideja, a za dijaspore vid štednje i profita od investiranja. Prelazak sa pukog slanja novca na investiranje osigurava dugoročnu povezanost građana BiH, koja prijeti da se izgubi, nastavi li se ovakvim tempom nezainteresovanog ponašanja BiH. Dijaspore u BiH su bitan faktor u kreiranju koncepta ekonomske diplomatije, jer zbog svoje geografske i društvene povezanosti sa inostranstvom doprinose promociji Bosne i Hercegovine i njenih potencijala i mogućnosti u svijetu, ali i trendu rasta investicija u vidu investicija od njih samih i upoznavanja potencijalnih stranih investitorima sa mogućnostima investiranja u BiH.

Uloga i značaj ostalih institucija i skupova Bosne i Hercegovine u razvoju koncepta ekonomske diplomatije

Poslovanje na svjetskom tržištu, povećanje plasmana svojih izvoznih vrijednosti, optimalno pozicioniranje uz zaštitu svojih nacionalnih interesa i što veći udio u raspodjeli svjetskog bruto domaćeg proizvoda je krajnji cilj svake države (Dašić 2003).

Zbog važnosti i opšte posredne i neposredne uključenosti u kreiranje koncepta ekonomske diplomatije su uključena sva pravna lica jedne države koja su svoje poslovanje orijentisala ka inostranstvu, manje ili više, konstantno ili povremeno, u jednoj ili više oblasti, u zavisnosti od poslovne djelatnosti kojom se bave i vanjskotrgovinske politike države.

Neke od važnijih institucija i skupova u BiH koji utiču na razvoj koncepta ekonomske diplomatije su:

- zakonodavna vlast (ratifikuje sve vrste sporazuma o saradnji)
- političke partije (preko svojih predstavnika u izvršnoj i zakonodavnoj vlasti direktno učestvuju u procesu donošenja odluka na državnom nivou)
- regulatorne institucije (direktno ili indirektno utiču na kreiranje, donošenje i implementaciju ekonomskih mjera i funkcija, koje formiraju pravac razvoja nacionalnog tržišta – Centralna banka, Konkurencijsko vijeće, institucije koje se brinu o primjeni pravila konkurencije, institucije koje se bave pitanjima zdrave hrane, odobravanja uplate lijekova i njihovog kvaliteta i institucije elektroenergetskog sektora telekomunikacionih usluga)
- interesne grupe (daju informacije i tehničku podršku vlasti, a zauzvrat imaju priliku da učestvuju u kreiranju državnih strategija, te na razvoj koncepta ekonomske diplomatije utiču direktno, preko raznih asocijacija i indirektno, učestvovanjem u donošenju odluka vezanih za razvoj nacionalne privrede. Interesne grupe predstavljaju vrstu lobista.)
- epistemska zajednica (grupa stručnjaka koja posjeduje ekspertska znanja, kompetentnost i tehničko dokazanu sposobnost iz određenih oblasti poslovanja. Ova grupa ljudi analizira i predlaže uslove uspostavljanja međunarodnih sporazuma i na taj način indirektno učestvuje u međunarodnim pregovorima, a nije rijedak slučaj i direktnog učešća.)

- nevladine organizacije (indirektno utiču na sklapanje i formu međunarodnog sporazuma kroz povećanje odgovornosti ekonomske diplomatije i transparentnosti međunarodnog pregovaranja i saradnje, a često kao lobisti na tržištu, na osnovu čijeg uticaja su se donosili i mijenjali zakoni)

Pored navedenih grupa u Bosni i Hercegovini djeluje još mnogo manjih ili većih grupa, udruženih u ostvarivanju zajedničkih ciljeva, a to su bolji uslovi poslovanja u zemlji i veći plasman na inostranom tržištu, što na direktan ili indirektan način ostvaruju kroz predlaganje i učestvovanje u kreiranju i implementaciji međunarodnih sporazuma.

Model ekonomske diplomatije Bosne i Hercegovine

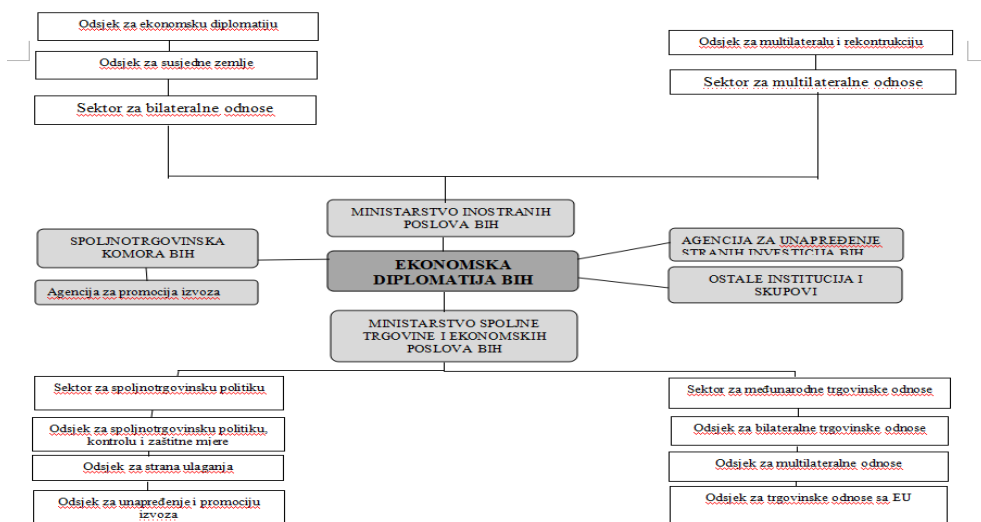
Prvobitni model ekonomske diplomatije Bosne i Hercegovine, u kojem je o svim aktivnostima vezanim za spoljnu trgovinu i spoljne poslove upravljalo Ministarstvo inostranih poslova BiH, u praksi se nije pokazao kao efikasan. Koncept razvoja ekonomske diplomatije kao prioritet spoljne politike BiH postojao je samo u teoriji, jer i u samoj organizacionoj strukturi MIP-a BiH ova teza nije podržana. Naime, cijeli koncept je trebao da bude oslonjen na samo jedan odsjek, za ekonomsku diplomatiju, u okviru Sektora za bilateralne odnose, što se pokazalo nedovoljnim i apsolutno kontradiktornim sa teorijskim pretpostavkama i realnim potrebama.

U skladu s tim se pokretalo pitanje razvoja novog koncepta ekonomske diplomatije BiH, čija će početna teorijska baza i koordinator aktivnosti biti MIP BiH, koje je i prvobitno pripremalo i upućivalo informacije prema Predsjedništvu BiH.

MIP BiH je u skladu sa zaključcima 21. redovne sjednice Predsjedništva BiH u 2013. godini pripremlilo prijedlog mjera i aktivnosti vezanih za ekonomsku diplomatiju, kojim bi se osigurala kvalitetnija prezentacija ekonomskih potencijala BiH na međunarodnom tržištu. Prezentovani prijedlog mjera bio je rezultat zajedničkog rada Ministarstva inostranih poslova BiH, Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, Agencije za unapređenje stranih investicija u BiH i Vanjskotrgovinske komore BiH, u sklopu koje djeluje Agencija za promociju izvoza BiH, kao i zajedničkog učešća u izradi strateških dokumenata iz oblasti promocije izvoza i privlačenja direktnih stranih ulaganja, kao i analiza domaćih i međunarodnih institucija i organizacija koje se odnose na poboljšanje poslovne klime i promociju ulaganja u BiH. Između navedenih institucija tada je formirana *strateška alijansa*, kao neformalna mreža institucija u kojoj

niko nikome nije nadređen, a unutar koje je MIP BiH koordiniralo aktivnosti u cilju uspješnije promocije ekonomskih potencijala BiH u inostranstvu. Ove četiri institucije, a po potrebi i druge resorne organizacije, čine stub modela ekonomske diplomatije BiH, koji bi se uz male sistemske promjene mogle institucionalizovati u priznatu zajednicu, jer zbog neformalnosti postojeće alijanse često dolazi do preklapanja nadležnosti pojedinih članica. Tako u sastavu Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, unutar Sektora za vanjskotrgovinsku politiku i strana ulaganja, postoji Odsjek za ulaganja, čije se osnovne nadležnosti poklapaju sa nadležnostima Agencije za unapređenje stranih ulaganja u BiH, aktivnosti Odsjeka unapređenja i promocije izvoza se podudaraju sa aktivnostima Agencija za promociju izvoza BiH, a Odsjek za evropske integracije i Odsjek za trgovinske odnose sa EU sa nadležnostima Odsjeka za EU unutar MIP-a BiH. U okviru MIP-a BiH egzistira Sektor za multilateralne odnose, a unutar MSTEО BiH Odsjek za multilateralne trgovinske odnose, gdje je preklapanje nadležnosti izričito naglašeno, što je isto i u primjeru na bilateralnom nivou (slika 1).

Slika 1. Šematski prikaz organizacije modela ekonomske diplomatije BiH

Izvor: Šema po izradi autora

U prethodno izloženoj komparativnoj analizi, u kojoj je poređena organizaciona struktura i nadležnosti glavnih institucionalnih nosilaca koncepta ekonomske diplomatije Bosne i Hercegovine, evidentno je da

prilikom provođenja aktivnosti iz oblasti ekonomske diplomatije dolazi do preklapanja nadležnosti između pomenutih institucija, što implicira da **je model ekonomske diplomatije koji se provodi u praksi Bosne i Hercegovine model takmičenja.**

Iako je ovakav model ekonomske diplomatije, posebno poredeći ga sa prethodnim, unificiranim modelom, umnogome primjereniji i u praksi efikasniji, prilikom njegove implementacije se javljaju određeni problemi. MIP BiH je pozicionirano kao koordinator aktivnosti između članica alijanse, ali ono je samo jedan od subjekata, te se isključivo uz zajedničku saradnju svih subjekata mogu očekivati pozitivni rezultati. Iako su diplomatsko-konzularna predstavništva često prva tačka dodira sa potencijalnim stranim ulagačima ili predstavnicima kompanija zainteresovanim za proizvode i usluge iz BiH, kadrovski nedostaci u njima su evidentni. Naime, najčešće je, zbog nedostatka diplomatskog kadra u diplomatsko-konzularnim predstavništvima, jedan diplomata zadužen za aktivnosti iz oblasti ekonomske diplomatije, ali i za sve druge poslove (političke, kulturološke, te kao računopolagača), zbog čega često ne može dovoljno efikasno odgovoriti zaduženjima iz oblasti ekonomske diplomatije niti razvijati proaktivan pristup radu. Drugi gorući problem javlja se kod još uvijek nekoordinisanog rada subjekata ekonomske diplomatije BiH, gdje često ne dolazi do protoka informacija do svih učesnika, što umnogome smanjuje efikasnost krajnjeg rezultata.

Takođe, neefikasan pravni i pravosudni sistem, ograničen pristup finansijama i politička nestabilnost smatraju se najznačajnijim faktorima koji otežavaju poslovanje u BiH. Nefunkcionisanje jedinstvenog ekonomskog prostora u zemlji i administrativne prepreke, koje uključuju složen sistem oporezivanja, određene parafiskalne obaveze koje preduzeća moraju platiti, kao i složenost i sporost javne uprave predstavljaju kamen spoticanja ekonomskom razvoju BiH i približavanju međunarodnim standardima konkurentnosti.

Problemi implementacije postojećeg koncepta ekonomske diplomatije Bosne i Hercegovine

Iz aspekta definisanja i primjene koncepta ekonomske diplomatije Bosna i Hercegovina ima četiri ključna problema: nepovoljna poslovna klima, loš imidž zemlje, nepostojanje jake centralne vlasti i visok nivo korupcije.

Poslovna klima u BiH je negativna, te je i dalje opterećena mnogobrojnim administrativnim preprekama na različitim nivoima vlasti. Ne postoji jedinstveno ekonomske tržište na kojem bi bilo moguće slobodno kretanje

roba i usluga, jer se na različitim teritorijalnim jedinicama primjenjuju različiti pravni propisi. Prema Globalnom indeksu konkurentnosti za 2017/2018. godinu, BiH je zabilježila blagu pozitivnu promjenu u svom rangiranju, jer je od 140 zemalja zauzela 91. mjesto, dok je u 2016. godini zauzimala 107. mjesto od 138 zemalja (World Economic Forum, 2019, *The Global Competitiveness Report 2017-2018* [online]).

Dostupno na: www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TjeGlobalCompetitivenessReport2017-2018.pdf [12. 1. 2019]). Prema objavljenim podacima *Doing Business 2019* izvještaja, Bosna i Hercegovina je od ukupno 190 rangiranih država svijeta na 89. mjestu po lakoći poslovanja, što predstavlja lošiji rezultat u odnosu na prošlu godinu, kada je zauzela 86. mjesto (The World Bank, 2019, *Doing Business* [online]). Dostupno na: www.doingbusiness.org/content/dam/DoingBusiness/media/Annual-Report/English/DB2019-report_web_version.pdf [13. 1. 2019]).

Zbog ratnih dešavanja, političke, pravne, ekonomske i socijalne podijeljenosti i kontradiktornosti, a doda li se tome sve češće povezivanje BiH kao jednog od važnijih uporišta terorizma u svijetu, jasno je da je njen imidž, kao odraz njenog identiteta, nepovoljan i da se kao takav odražava na imidž kompanija koje potiču iz takve zemlje. Ovakav loš imidž guši neke segmente u privredi BiH koji bi imali realne šanse za uspjeh na međunarodnom tržištu. Pokušaji da se taj imidž popravi su sve slabiji, a i postavlja se pitanje koliko se imidž neke zemlje može promijeniti u neko dogledno vrijeme. Primjer azijskih zemalja, kao jednih od tehnološki najrazvijenijih, pokazao je da je to moguće za period od 15 do 20 godina, ali uz velika institucionalna, kapitalna i ljudska ulaganja i napore (Shaldbolt, P., 2016, How can a company repair a demaged reputation, *BBC News*). Međutim, postoji mogućnost da se imidž zemlje popravi kroz stvaranje pozitivnog podimidža, odnosno stvaranje pozitivnog imidža u privrednim oblastima ili pojedinim proizvodima kojima bi BiH mogla biti konkurentna na inostranom tržištu, kao i imidžom pojedinih lokalnih zajednica koje bi se predstavile kao povoljne lokacije za poslovanje. Bosna i Hercegovina ima mnogo potencijala, kako prirodnih tako i ljudskih, u mnogim sektorima (energetski, poljoprivredni, automobilski, industrijski, tekstilni, drvoprerađivački, metalski, turistički itd.). Takođe, činjenica je da se u diplomatsko-konzularnoj mreži BiH malo vodi računa o ekonomskom predstavljanju BiH u inostranstvu, jer ne postoje diplomate obučene za tu oblast.

Treći i najočigledniji problem razvoja i implementacije koncepta ekonomske diplomatije BiH je nepostojanje centralizovane državne vlasti, oformljene prema Dejtonskom sporazumu, koja nema jaka ekonomska ovlašćenja, te su

ekonomske funkcije jako decentralizovane na različitim nivoima vlasti, uslijed čega često dolazi do propadanja zajedničkih dogovora i projekata. Nema jedinstvenih državnih strategija razvoja, sektorskih strategija i drugih dokumenata koji bi predstavljali osnov za razvoj koncepta ekonomske diplomatije, a čija implementacija, kada se i donesu na državnom nivou, najčešće bude blokirana na entitetskom.

Prema rezultatima Indeksa percepcije korupcije (CPI) za 2018. kojim svake godine Transparency International rangira zemlje širom sveta u odnosu na percipirani nivo korupcije u javnom sektoru, Bosna i Hercegovina se našla na 89. mjestu od ukupno 180 zemalja uključenih u istraživanje, te nije zabilježila napredak (Transparency International, 2018, *Corruption Perceptions Index 2018*. [online]. Dostupno na: <https://www.transparency.org/country/BIH> [29. 1. 2019]).

Velika prisutnost korupcije ima negativan efekat na vanjskotrgovinsku razmjenu i privlačenje stranih investicija u BiH. Država koja nema pravnu sigurnost i sistem poslovanja koji zahtijeva prvo podmićivanje donosioca odluka otežavaju i povećavaju troškove ulaganja, te ne predstavljaju povoljan ambijent za poslovanje.

Preporuke Transparency International za smanjenje korupcije ogledaju se u jačanju nezavisnosti pravosuđa, smanjenju uticaja izvršne vlasti na pravosudni sistem i usvajanje sveobuhvatnog zakonskog okvira za zaštitu prijavitelja korupcije.

Neefikasan pravni i pravosudni sistem, visok nivo korupcije, ograničen pristup finansijskim sredstvima, politička, ekonomska i socijalna nestabilnost, složen sistem oporezivanja, ogromna i neefikasna administracija, nepostojanje jedinstvenog ekonomskog prostora i značajne administrativne prepreke, nepodržavanje razvoja privatnog sektora uz istovremeno gomilanje javnog, nedovoljno usvojenih državnih strategija za razvoj, samo su neki od razloga koji otežavaju i onemogućuju ekonomski rast i razvoj Bosne i Hercegovine, kojoj je neophodan sistem zakonodavne regulative kojom bi se na sistematičan način pokrenuo dugoročni proces ekonomskog napretka.

Neophodno je da se pokrene jačanje pravnog okruženja za ekonomske aktivnosti, tj. potpisivanje seta sporazuma koji se odnose na ekonomsku saradnju: sporazum o ekonomskoj saradnji, sporazum o unapređenju i zaštiti investicija i sporazum o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja, koji po potrebi mogu biti dopunjeni i drugim sporazumima kojim bi se unaprijedila ekonomska saradnja sa pojedinim zemljama (sporazum o radu, sporazum o turizmu, sporazum o saradnji u oblasti transporta i komunikacija i sl.). Posebnu pažnju treba posvetiti potpisivanju sporazuma o slobodnoj trgovini i

sporazuma o preferencijalnoj trgovini, jer ova vrsta sporazuma direktno utiče na poboljšanje imidža BiH kao dobrog mjesta za ulaganje, što se automatski reflektuje na ekonomski rast i razvoj zemlje.

Dijaspora BiH su bitan element razvoja koncepta ekonomske diplomatije kako zbog veličine tako i zbog slanja velike količine novca, te je zato neophodno efikasnije pristupiti ovom elementu. Potrebno je inicirati i podržati osnivanje biznis-klubova, poslovnih savjeta i drugih skupova ove vrste, čiji će članovi biti uspješni domaći i strani privrednici koji posluju u BiH, od kojih će dodatne informacije o poslovanju u BiH moći tražiti i potencijalni investitori. Takođe, u saradnji sa Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice BiH bilo bi dobro donijeti dokumente o razvoju migracione politike i ulaganja (npr. obezbijediti povoljne kreditne linije za razvoj malih i srednjih preduzeća za povratnike), ali i o regulaciji migracija i uređenja kretanja ljudi u prevenciji terorizma i osiguravanja bezbjednosti poslovanja kompanija iz BiH u svijetu.

Pored svega navedenog, da bi koncept ekonomske diplomatije bio efikasan, veoma važna je obuka diplomatskog i ostalog kadra u Kancelariji za diplomatsku obuku, koji će biti raspoređen na mjesta ekonomskog diplomate kako u sjedištu MIP-a BiH tako i u DKP-u ali i u ostalim partnerskim institucijama, čemu bi osnivanje diplomatske akademije BiH, koje praktikuju sve zemlje u okruženju, umnogome doprinijelo.

Neophodno je da svaki diplomata, pored standardnih diplomatskih manira, poznaje makroekonomske pokazatelje, prvenstveno svoje zemlje, a onda i zemlje u koju odlazi, da zna koji su potencijali i resursi BiH i pogodnosti ulaganja, te da ispita šta to zemlji primaocu nedostaje u privrednom smislu, a da to može, djelomično ili u cijelosti, nadomjestiti BiH.

Zaključak

Model ekonomske diplomatije Bosne i Hercegovine koji se koristi u praksi je model takmičenja, u kojem dolazi do nekoordinisanog preklapanja nadležnosti njenih institucionalnih nosioca, tj. Ministarstva inostranih poslova BiH, Ministarstva spoljne trgovine i ekonomskih odnosa BiH, Agencije za unapređenje stranih investicija u BiH i Vanjskotrgovinske komore BiH, u sklopu koje djeluje Agencija za promociju izvoza BiH.

Neefikasan pravni i pravosudni sistem, visok nivo korupcije, ograničen pristup finansijskim sredstvima, politička, ekonomska i socijalna nestabilnost, složen sistem oporezivanja, ogromna i neefikasna administracija, nepostojanje jedinstvenog ekonomskog prostora i značajne

administrativne prepreke, nepodržavanje razvoja privatnog sektora uz istovremeno gomilanje javnog, nepostojanje državnih strategija za razvoj su razlozi koji otežavaju i onemogućuju efikasnu implementaciju koncepta ekonomske diplomatije, što se direktno reflektuje na ekonomski rast i razvoj Bosne i Hercegovine.

Literatura

1. Agencija za unapređenje stranih investicija u Bosni i Hercegovini, URL: <http://www.fipa.gov.ba/> (20. 12. 2018).
2. Dašić, D. (2003) *Diplomatija – ekonomska bilateralna i multilateralna*, Altera, Beograd.
3. Dijaspore Bosne i Hercegovine, URL: <https://www.bhdijaspore.net/> (29. 10. 2017).
4. Ministarstvo inostranih poslova Bosne i Hercegovine, URL: <http://www.mvp.gov.ba/> (21. 12. 2018).
5. Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine, URL: <http://www.mvteo.gov.ba/> (21. 12. 2018).
6. Sadžak, M., Pašić, M. (2013) *Ekonomska diplomatija – izazov visokog prioriteta za Bosnu i Hercegovinu*, Vanjskopolitička inicijativa BiH, Sarajevo, Friedrich Ebert Stiftung, Sarajevo, Friedrich Ebert Stiftung, Spoljnotrgovinska komora Bosne i Hercegovine, URL: <http://komorabih.ba/> (18. 12. 2018).
7. Transparency International Bosna i Hercegovina, URL: <https://ti-bih.org/> (29. 1. 2019).
8. Vanjskotrgovinska komora Bosne i Hercegovine, Agencija za promociju izvoza BiH, URL: <http://komorabih.ba> (18. 12. 2018).
9. Vlada Republike Srpske, URL: <http://www.vladars.net> (18. 12. 2018).
10. World Bank, URL: <https://data.worldbank.org/> (17. 4. 2018).
11. World Economic Forum, URL: <http://www.weforum.org/> (12. 1. 2019).